

“...ครูทุกคนต้องมีแผนการสอน มันเป็นเรื่องธรรมดา ไม่เฉพาะกับครูเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องต่ออาจารย์ใหญ่ ศึกษาพิเศษ และครูสอนแทนด้วย แผนการสอนเป็นพิมพ์เขียวของสิ่งที่ครูตั้งใจจะทำให้สำเร็จ มันประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา วัสดุ อุปกรณ์ ระเบียบ แบบแผน และแบบฝึกหัด...”

การวางแผนบทเรียน

ดร.ชาญชัย อาจินสมาจาร *

แผนการสอน

เมื่อนักศึกษาวิชาครูถามว่า อะไรคือปัญหาในการฝึกสอนของพวกเขา คำตอบมักออกมาในรูปแบบที่คล้ายกันก็คือ “การทำแผนการสอน” ครูมีหน้าที่พาพวกเขามองถึงแก่นแก่นว่า นักศึกษาไม่รู้จักทำแผนการสอนซึ่งพวกเขาควรได้เรียนรู้วิธีการทำแผนการสอนในวิชา วิธีสอน

แผนการสอนเป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับครู วิศวกรคงไม่กล้าสร้างสะพานโดยปราศจากแปลน สถาปนิกเขียนแผนผังสำหรับบ้านทุกบ้านที่เขาจะสร้าง และเจ้าของบ้านจะต้องอาศัยสถาปนิกถ้าหากต้องการให้บ้านของตนเองเป็นบ้านที่ดี ครูก็เช่นเดียวกัน ไม่อาจที่จะสอนได้โดยไม่มีแผนการสอน

ทำไมแผนการสอนจึงมีความสำคัญ?

ประการแรก ความเจริญของงานทางการศึกษาของนักเรียนขึ้นอยู่กับ การคัดเลือกเนื้อหาวิชา กิจกรรม ประสบการณ์ และวิธีสอนที่ดึงดูดให้เข้ากับความสนใจ ความต้องการ ความสามารถ และระดับวุฒิภาวะของเข ครูที่ฉลาดวางแผนบทเรียนของตนเองเป็นอย่างดี จะได้รับผลดีที่สุดในการสอนของเขา

ประการที่สอง แผนการสอนรวมถึงการจัดทำกรอบของจุดมุ่งหมาย แล้วเลือกเนื้อหาวิชา ระเบียบแบบแผน วัสดุอุปกรณ์ และเทคนิคการประเมิน ครูที่ต้องทำสิ่งเหล่านี้ถูกบังคับให้เตรียมและจัดระเบียบบทเรียนของเขาให้ดี

* โรงเรียนวชิราปรีเทคนิค จ.สงขลา

ประการที่สาม การทำแผนการสอนเกี่ยวข้องกับการคาดคะเนว่า อะไรเกิดขึ้นและเลือกประสบการณ์ที่จะเปลี่ยนเด็กให้ดีขึ้น การคาดคะเนช่วยทำให้เกิดการสอนที่ดีซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของครูทุกคน แผนการสอนกระตุ้นให้ครูมีความคิดสร้างสรรค์

ประการที่สี่ แผนการสอนใช้เป็นคู่มือสำหรับครูฝึกสอน เนื่องจากมีหลายเรื่องในใจของนักศึกษาครู เขาอาจลืมเนื้อหาวิชาหรือการจัดระเบียบลำดับ แผนการสอนจึงทำหน้าที่เป็นผู้เตือน

ประการที่ห้า การวางแผนช่วยป้องกันการสูญเสียเวลาซึ่งปกติ มักเกิดขึ้นกับการสอนที่ไม่ได้จัดระเบียบ แผนการสอนช่วยครูให้มีระบบและระเบียบ นอกจากนี้ ยังช่วยครูให้ตัดสินใจว่าจะสอนอย่างไรจึงไม่มากหรือน้อยเกินไป ถ้าสอนมากเกินไปก็อาจไม่ได้ผลลัพธ์การเรียนรู้มากนัก ถ้าสอนน้อยเกินไป การสอนซ้ำๆ ที่ไม่จำเป็นก็ต้องเกิดขึ้นไม่ว่ากรณีใดก็ต้องสูญเสียเวลา

ประการที่หก แผนการสอนป้องกันไม่ให้ออกนอกเนื้อหาวิชาโดยทำให้ครูตระหนักถึงสิ่งที่เขาต้องทำให้สำเร็จในวันนั้น คำถามบางอย่างอาจทำให้การอภิปรายนำไปสู่นอกบทเรียนแต่แผนการสอนจะทำให้ครูนำกลับสู่บทเรียน

ประการที่เจ็ด แผนการสอนให้ความรู้สึกในความมั่นคง โดยเฉพาะต่อครูใหม่ซึ่งมักมีความรู้สึกประหม่าและเครียด แผนการสอนที่เตรียมมาอย่างดีจะให้มาตรการของความมั่นใจในตัวเองและลดความรู้สึกของความไม่มั่นใจ

ประการที่แปด หลักการของกิจกรรมด้วยตัวเองประยุกต์ใช้ทั้งกับครูและนักเรียน ถ้าเด็กเรียนด้วยการกระทำ ครูก็จะสอนด้วยการกระทำ เช่นเดียวกันจากการทำแผนการสอน ครูจะเป็นครูที่มีประสิทธิภาพกว่าโดยที่การเตรียมการสอนที่ดีจะช่วยประกันถึงการสอนที่ดี

ประการที่เก้า แผนการสอนมีประโยชน์ไม่เพียงกับครูเท่านั้นแต่จะมีประโยชน์ต่ออาจารย์ใหญ่และศึกษานิเทศก์ด้วย อาจารย์ใหญ่และศึกษานิเทศก์สามารถรู้ว่าครูได้สอนอะไรไปบ้าง เนื้อหาครอบคลุมบทเรียนหรือไม่ ทั้งยังสามารถตัดสินในประสิทธิภาพของครู เนื่องจากแผนการสอนจะแสดงการเลือกเนื้อหาวิชาและวิธีการสอนของครู

ประการที่สิบ แผนการสอนในอดีตจะเป็นประโยชน์สำหรับครูที่ช่วยสอนแทนในยามฉุกเฉิน ครูสอนแทนจะกำหนดบทเรียนในอนาคตโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของเนื้อหาวิชาที่ได้สอนชั้นเรียนไปแล้ว

คำจำกัดความของแผนการสอน

แผนการสอนคืออะไร? วิศวกรหรือสถาปนิกมักจะพิมพ์เขียวของสะพานหรืออาคารที่จะสร้าง ครูเองก็ต้องมีพิมพ์เขียวในสิ่งที่เขาตั้งใจจะสร้างไม่ว่าสิ่งดังกล่าวจะเป็นเจตคติ อุปนิสัย ทักษะ หรือความรู้ แผนการสอนคือพิมพ์เขียวของครู

เนลสัน บอสซิง (Nelson Bossing) ได้ให้คำจำกัดความของแผนการสอนว่า หมายถึง "ข้อความของผลสัมฤทธิ์ที่ต้องการให้บรรลุ และวิถีทางเฉพาะที่ทำให้สิ่งเหล่านี้บรรลุในฐานะเป็นผลลัพธ์ของกิจกรรมที่ทำในแต่ละวันภายใต้การแนะนำของครู" คำจำกัดความดังกล่าวแสดงการเปลี่ยนแปลงในการเน้นในอดีต ครูเน้นความรู้ในฐานะเป็นจุดจบในตัวเองปัจจุบันบทเรียนคือวิถีทางในการให้ได้มาซึ่งอุปนิสัย เจตคติ และทักษะที่พึงประสงค์ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทางสังคมและส่วนบุคคลของเอ็กต์บุคคล จุดสนใจอยู่ที่เด็ก โดยมีครูข้างหลัง ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ ความสนใจตั้งอยู่บนกิจกรรมของผู้เรียนมากกว่าที่ตัวเนื้อหาวิชา

ส่วนต่างๆ ของแผนการสอน

แผนการสอนที่ดีประกอบด้วยส่วนสำคัญอะไรบ้าง แผนการสอนส่วนใหญ่ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้
1.จุดมุ่งหมาย 2.เนื้อหาวิชา 3.วัสดุอุปกรณ์ 4.ระเบียบแบบแผนและ 5.แบบฝึกหัด

ไม่มีแผนการสอนใดที่จะขาดจุดมุ่งหมายหรือมีจุดมุ่งหมายที่กำกวมหรือให้คำจำกัดความไม่ดี จุดมุ่งหมายจะให้เป้าหมายที่ต้องการทำให้บรรลุ ให้ทิศทางต่อการอภิปรายในชั้นเรียนและเรียกร้องผลลัพธ์ที่คาดหวัง

จุดมุ่งหมายอาจเป็นจุดมุ่งหมายทั่วไปหรือเฉพาะ ปกติจุดมุ่งหมายทั่วไปจะมีขอบข่ายกว้างกว่าและอาจเป็นจุดมุ่งหมายของรายวิชา วิชาซึ่งไม่สามารถทำให้บรรลุได้ในบทเรียนหนึ่งจุดมุ่งหมายเฉพาะมักสามารถทำให้บรรลุได้ในบทเรียนใดบทเรียนหนึ่งเฉพาะและเอื้อประโยชน์ในการทำให้จุดมุ่งหมายทั่วไปสำเร็จผล

“เพื่อพัฒนาความซาบซึ้งในบทกวีนิพนธ์” เป็นจุดมุ่งหมายทั่วไปซึ่งไม่สามารถทำให้บรรลุผลในบทเรียนหนึ่ง แต่ เพื่อกระตุ้นความซาบซึ้งของกวีนิพนธ์เรื่อง “The Arrow and the Song” เป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะซึ่งสามารถทำให้จุดมุ่งหมายบรรลุผลในหนึ่งบทเรียนมันจะเป็นการดีที่แผนการสอนมีทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ ถ้ามีแต่จุดมุ่งหมายเฉพาะบทเรียนก็จะเป็นประสบการณ์อิสระ (independent) ที่ไม่มีความต่อเนื่อง (continuity) และนักเรียนจะไม่เห็นความสัมพันธ์ภายในบทเรียนเฉพาะในรายวิชาทั้งหมด ในด้านตรงกันข้าม ถ้ามีจุดมุ่งหมายทั่วไปอย่างเดียว ผลลัพธ์เฉพาะของบทเรียนแต่ละวันอาจไม่สำเร็จผล

จุดมุ่งหมายอาจจำแนกเป็นจุดมุ่งหมายของครูหรือของนักเรียน ปกติจุดมุ่งหมายของครูมักจริงจัง (serious) เติบโตเต็มที่ (mature) และเน้นการศึกษา (educationally oriented) แต่จุดมุ่งหมายของเด็กไม่ใช่เช่นนั้น แต่นาน ๆ ครั้ง จุดมุ่งหมายของครูและนักเรียนจะคล้ายกัน เช่นนักเรียนกลุ่มหนึ่งเตรียมสอบเข้ารับราชการและครูพยายามช่วยให้พวกเขาสอบได้บ่อยครั้งที่วัตถุประสงค์ของนักเรียนแตกต่างไปจากวัตถุประสงค์ของครู อย่างไรก็ตามครูไม่อาจปฏิเสธวัตถุประสงค์ของนักเรียน ครูควรรู้ว่าวัตถุประสงค์เหล่านี้คืออะไรและใช้มันให้เป็นประโยชน์ เพื่อทำให้จุดมุ่งหมายบรรลุผล วัตถุประสงค์ของครูอาจเป็น “เพื่อสอน...” วัตถุประสงค์ของนักเรียนอาจเป็น “เพื่อเล่น...” ครูสามารถใช้จุดมุ่งหมายของนักเรียนทำให้จุดมุ่งหมายของครูบรรลุผลสัมฤทธิ์โดยการทำกิจกรรมที่อาศัยการเล่นในการสอนของครู

ปัจจุบัน แนวโน้มมุ่งสู่จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม แผนการสอนในปัจจุบันใช้จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เพราะมันมุ่งสู่การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในพฤติกรรมของเอ็กต์บุคคล จุดมุ่งหมายดังกล่าวสามารถมองเห็นและวัดได้ ความสำเร็จของสถานการณ์ครูกับการเรียนรู้สามารถวัดได้ในระดับที่เด็กปฏิบัติจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

ตัวอย่างของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ได้แก่

1. เพื่อระบุงการเปลี่ยนแปลงหรือจังหวะดนตรีในการเรียบเรียงเสียงประสาน
2. เพื่อแจกแจงยาเสพติดต้องห้ามและอภิปรายผลของมัน
3. เพื่อสร้างแม่เหล็กไฟฟ้าง่าย ๆ
4. เพื่อนับจำนวนเลขฐานสิบ

จากจุดมุ่งหมายข้างต้น เราจะเห็นว่าจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมเริ่มด้วยคำกริยาที่บ่งบอกถึงการกระทำเฉพาะ (specific action) บางครั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมจะแตกออกเป็นจุดมุ่งหมายด้านความรู้ (cognitive) ด้านทักษะทางกาย (psychomotor) และด้านจิตใจ (affective) จุดมุ่งหมายด้านความรู้มักหมายถึงการเรียนรู้ในข้อเท็จจริง (tasks) และข้อมูล (information) ด้านทักษะทางกายหมายถึงอุปนิสัย (habits) และทักษะ (skills) ด้านจิตใจหมายถึงเจตคติ (attitude) และความซาบซึ้ง (appreciation)

เนื้อหาวิชาเฉพาะและแหล่งที่มาของมัน เช่น ตำราเรียน แหล่งอ้างอิงในห้องสมุด เป็นต้น ควรระบุไว้ในแผนการสอน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการเน้นในข้อเท็จจริงและข้อมูลจะน้อยลงก็ตาม แต่มันก็ยังมีมีความจำเป็น

วัสดุอุปกรณ์เป็นเครื่องช่วยที่มีความจำเป็นควรจะมีรวมอยู่ในแผนการสอน วัสดุ อุปกรณ์ประกอบด้วยเครื่องช่วยสอนและอุปกรณ์การสอน เช่น แผนที่ กราฟ ภาพ วัตถุ สไลด์ วิดีโอ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ ครูควรชี้แนะให้นัก และพิจารณาชนิดของอุปกรณ์อย่างรอบคอบซึ่งจะให้ประโยชน์สูงสุดการจัดระเบียบอุปกรณ์เหล่านี้และกิจกรรมที่ใช้

อุปกรณ์เหล่านี้มีผลต่อประสิทธิภาพในการสอนเป็นอย่างมาก

ระเบียบแบบแผนเป็นส่วนสำคัญมากของแผนการสอน สิ่งดังกล่าวรวมถึงครูและกิจกรรมของนักเรียนในรายละเอียดของแผน เราพบว่าความแตกต่างระหว่างบุคคลเกิดขึ้น เรายังรู้ว่ามีพฤติกรรมการเรียนรู้ต่างๆ และคนสามารถเรียนรู้ได้ในแนวทางต่างๆ ดังนั้น จึงต้องมีระเบียบแบบแผนต่างๆ ขึ้นตอนที่แน่นอนของวิธีสอนที่ใช้ควรแสดงให้เห็นในระเบียบแบบแผน

แผนการสอนจะไม่สมบูรณ์ถ้าปราศจากแบบฝึกหัด แผนการสอนที่ดีประกันถึงการบรรยายเรื่องราวที่ดี เพราะมันบอกว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร และทำไมจึงต้องทำ

สิ่งจำเป็นล่วงหน้าในการวางแผนบทเรียน

ครูจะเตรียมแผนการสอนอย่างไร? นี่คือปัญหาที่เผชิญหน้ากับนักศึกษาวิชาครู มีสิ่งจำเป็นล่วงหน้าสำหรับการวางแผนการสอนที่ติดตั้งนี้

1. ความรู้ในเนื้อหาวิชา (Knowledge of the subject matter) ไม่มีครูคนไหนสามารถสอนในสิ่งที่ตนไม่รู้ ในหลักสูตรปริญญาตรีทางศึกษาศาสตร์ หลักสูตรจะเตรียมให้ผู้จะเป็นครูในอนาคตได้เรียนรู้วิชาเอกและวิชาโท เพื่อไปสอนในโรงเรียน ความรู้ในเนื้อหาวิชาเกี่ยวข้องกับการวางแผน กิจกรรมบทเรียนหรือประสบการณ์ที่ใช้ในห้องเรียน สิ่งดังกล่าวหมายความว่า ปัญหาอาจเกิดขึ้นและมีการวางแผนเพื่อแก้ไข และยังหมายถึงการรู้ข้อมูล และเข้าใจทักษะและเจตคติที่จะเรียนรู้

2. รู้จักนักเรียน (Knowing the children) การวางแผนที่ดีต้องอาศัยความรู้ในสิ่งที่จะสอนตลอดจนคนสอน การรู้จักนักเรียน หมายถึง การเข้าใจในคุณลักษณะและความสนใจของเขาแล้ววางแผนให้เขา มันเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องรู้ธรรมชาติของเด็ก เพื่อจะได้วางแผนกิจกรรมและประสบการณ์ให้เขา บางครั้งความต้องการและความสนใจของนักเรียนอาจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดเนื้อหาวิชาที่จะสอน ดังนั้น มันจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูในการเข้าใจพฤติกรรมการเรียนรู้และจิตวิทยา กระบวนการทางสมอง

3. มีความคุ้นเคยกับกลยุทธ์ต่างๆ (Familiarity with different strategies) ครูต้องรู้แนวทางต่างๆ ในการให้การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กและชนิดของเนื้อหาวิชา เขาต้องรู้วิธีการต่างๆ วิธีสอน และเทคนิคการสอน วิธีสอนซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมทั้งหลายที่จะทำในห้องเรียนจะต้องพิจารณาความสนใจ ความถนัด สมรรถนะ และความต้องการของเอ็กต์บุคคล นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาถึงสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อชั้นเรียนทั้งหมดที่มีต่อนักเรียนทั้งหมดและเป็นรายบุคคล

4. วัสดุอุปกรณ์ (Materials) ครูต้องการวัสดุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกต่อกระบวนการสอน เขาควรรู้วัสดุอุปกรณ์ที่เขาต้องการในสถานการณ์การเรียนรู้

5. มีความเข้าใจในจุดมุ่งหมาย (Understanding of objectives) สิ่งดังกล่าวรวมถึงจุดมุ่งหมายทางการศึกษา จุดมุ่งหมายของรายวิชาหรือวิชาและจุดมุ่งหมายของบทเรียนเฉพาะ มิฉะนั้นแล้ว การบรรยายเรื่องราวก็ไม่มีทิศทางผลสำเร็จในบทเรียนก็เกิดขึ้นยาก

ข้อเสนอแนะในการทำแผนการสอน

มีหลุมพรางบางอย่างที่ควรหลีกเลี่ยงในการทำแผนการสอน นักศึกษาครูควรจำข้อเสนอแนะต่อไปนี้ในใจ

1. แผนการสอนเป็นเครื่องมือช่วยในการสอน ไม่ควรถือเป็นคัมภีร์ซึ่งต้องทำตามทุกตัวอักษร มิฉะนั้นแล้ว ก็ จะกลายเป็นการสอนแผนการสอนแทนที่จะสอนนักเรียน บางครั้งก็อาจจำเป็นต้องละทิ้งแผนการสอนเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉินหรือใช้ประโยชน์จากสถานการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

2. แผนการสอนไม่ควรมีรายละเอียดมากเกินไป รายละเอียดที่มากเกินไปอาจทำให้ประเด็นสำคัญคลุมเครือและก่อให้เกิดความสับสนแต่ก็ไม่ควรทำอย่างลวกๆ หรือไม่เพียงพอโดยเฉพาะสำหรับครูใหม่ แผนการสอนที่แตกออกเป็นรายละเอียดมากเกินไปก็ไม่ได้ช่วยอะไรมากนัก

3. ควรมีการวางแผนบทเรียนภายในเวลาที่กำหนดของวิชาบางครั้งครูใหม่ใส่เนื้อหาลงไปมากเกินไป ทำให้การสอนเป็นไปอย่างผิวเผิน และชั้นเรียนก็ไม่ได้เรียนรู้มากนักเพราะครูต้องการปล่อยให้นือหาวิชาครึ่งหนึ่งไม่มีการเรียนการสอน โดยหวังว่าจะสามารถครอบคลุมหลักสูตรทั้งหมด

4. ไม่ควรถือว่าตำราเรียนต้องไม่มีความผิดพลาด ตำราเรียนนั้นสร้างขึ้นโดยคนซึ่งอาจเกิดความผิดพลาดได้ ครูอาจต้องปรึกษาแหล่งอื่นๆ และเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการจัดระเบียบเนื้อหาบทเรียน การปฏิบัติในปัจจุบันก็คือการใช้แหล่งต่างๆ แทนที่จะเป็นตำราเรียนเพียงอย่างเดียว

5. แผนการสอนอาจถือเป็นพื้นฐานสำหรับแผนในอนาคตและเป็นวิถีทางในการประเมินความสำเร็จของการเรียนรู้ ครูที่ขี้เกียจอาจใช้แผนการสอนเดียวกันทุกปี แต่เนื้อหาวิชาเพิ่มขึ้นสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง แล้วครูจะใช้การสอนเดิมได้อย่างไร

ในการวางแผนบทเรียน ปัญหาจะเกิดขึ้นและอาจทำความผิดพลาดได้ ในขณะที่ครูดำเนินการจัดแผนต่อไปสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะหายไปเอง เพราะการทำอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดทักษะและความเชี่ยวชาญ ปัญหาและความผิดพลาดก็จะถือเป็นพื้นฐานสำหรับการปรับปรุงต่อไป

ประเภทของแผนการสอน

บอสซิง ได้จำแนกแผนการสอนออกเป็นสองประเภทคือ แบบจำ (memorized) และแบบลายลักษณ์อักษร (written) แต่แบบลายลักษณ์อักษรจะมีข้อดีมากกว่า เช่น

1. การแสดงออกในรูปลายลักษณ์อักษรนำไปสู่ความกระฉับในความคิด
2. สามารถป้องกันการลืมได้
3. แผนการสอนที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความรอบรู้
4. แผนการสอนแบบลายลักษณ์อักษรให้พื้นฐานสำหรับการปรับปรุงในเวลาต่อมา

เจอร์ลัด เอ โยคัม (Gerald A. Yoakam) และอาร์ จี ซิมป์สัน (R.G. Simpson) ได้แบ่งประเภทของแผนการสอนออกเป็น (1) ประมวลวิชา (syllabus) หรือ โครงร่าง (outline) (2) แผนการสอนเป็นหน่วย (unit plans) (3) รายละเอียดคู่มือการศึกษา (detailed study guides) (4) แบบฝึกหัดอัดสำเนา (mimeographed exercises) (5) สมุดแบบฝึกหัด (workbooks) และ (6) แผนรายวัน (daily plans)

สกอรัลิ่ง (Schorling) ได้จำแนกแผนการสอนออกเป็นสามประเภท ซึ่งได้แก่ (1) ขอบข่ายของหลักสูตรหรือวิชาประจำปี (the curriculum area or subject of the year) (2) แผนการสอนเป็นหน่วย (the unit plan) (3) บทเรียนประจำวัน (the daily lesson)

ครูใหม่ควรได้รับการอบรมในการเขียนรายละเอียดของแผนการสอนด้วยเหตุผลหลายประการ คือ (1) แผนการสอนช่วยให้เขามีความรอบรู้ในสิ่งที่สอนและทำให้เขามีความมั่นใจ (2) แผนการสอนช่วยให้เขามองเห็น

ปฏิกิริยาของเด็กและสามารถเตือนเขาในปัญหาที่จะเกิดขึ้น (3) สามารถให้คำแนะนำหรือแก้ไขแผนการสอนของนักศึกษา ครู อันจะทำให้สามารถป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ในการสอนจริง ๆ

ในชั้นเรียน ครูไม่ได้ทำรายละเอียดของแผนการสอน แต่ทำแผนการสอนสั้น ๆ ซึ่งละเว้นกิจกรรมของนักเรียน อันประกอบด้วยระเบียบแบบแผนของบทเรียนหรือขั้นตอนของบทเรียนเท่านั้น

การเขียนจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

ตามที่กล่าวไว้ในข้างต้นว่าแนวโน้มในปัจจุบันก็คือ การใช้จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมในการวางแผนบทเรียน จุดมุ่งหมายทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการจำเพาะหรือไม่ก็ตาม ใช้ทำหน้าที่อันมีคุณค่าในกระบวนการทางการศึกษา การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพผลเกิดขึ้น เมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ทางการเรียนการสอนที่ได้ออกแบบมาเพื่อช่วยเขาในการทำเป้าหมายที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนบรรลุผลสัมฤทธิ์ จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนต้องการความจำเพาะ (specification) ของการเรียนรู้ของนักเรียนในรูปพฤติกรรมที่สังเกตได้และวัดได้ ข้อความของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาในเชิงพฤติกรรมช่วยทำให้การวัดโปรแกรมการศึกษาง่ายขึ้น และช่วยปรับปรุงความเที่ยงตรง (validity) ของมาตรการและสเกลที่ใช้ในกระบวนการวัดผล

มโนทัศน์เบื้องต้นในการเขียนจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายทางการศึกษาควรประกอบด้วยองค์ประกอบห้าองค์ประกอบ ดังนี้

1. ใครควรแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (เช่น นักเรียน นักศึกษา หรือผู้เรียน)
2. พฤติกรรมจริง ๆ ที่จะใช้ในการสาธิตความรอบรู้ของจุดมุ่งหมาย (เช่น การเขียน การระบุ หรือการให้เห็นความแตกต่าง)
3. ผลลัพธ์ (เช่น ผลผลิตหรือการกระทำ) ของพฤติกรรมที่จะประเมินเพื่อตัดสินว่าจุดมุ่งหมายได้รับการเรียนรู้แล้ว (เช่น เรียงความหรือคำพูด)
4. สภาพที่เหมาะสมภายใต้พฤติกรรมที่จะกระทำ (เช่น การทดสอบย่อยหนึ่งชั่วโมง หรือในตอนท้ายของคาบเวลาสี่สิบนาที)
5. มาตรฐานที่จะใช้วัดความสำเร็จของผลผลิตหรือการกระทำ (เช่น ถูก 90 เปอร์เซ็นต์ หรือ ถูกแปดข้อในสิบข้อ)

การจำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

ในทัศนะของกานเย่ (Gagne) การจำแนกจุดมุ่งหมายมีความจำเป็นต่อการวางแผนและการจัดลำดับการเรียนการสอน

ด้านพุทธิลักษณะ (Cognitive Domain)

บลูม (Bloom) และคณะของเขาพบว่า จุดมุ่งหมายส่วนใหญ่ที่พบในหนังสือการศึกษาจะสัมพันธ์กับมิติทางด้านพุทธิลักษณะ จุดมุ่งหมายที่ถูกจำแนกเป็นพุทธิลักษณะ เน้นการเรียนรู้ด้านสติปัญญาและการแก้ปัญหา พฤติกรรมในมิตินี้มีตั้งแต่การระลึกถึงสิ่งง่าย ๆ ที่ได้เรียนไปแล้วจนถึงการเอาสิ่งที่เคยเรียนมาในอดีต มาใช้ในการเรียนลักษณะใหม่และการสังเกตองค์ข้อมูลที่ได้เรียนไปแล้ว ต่อไปนี้ คือนามธรรมของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาในด้านพุทธิพิสัย

1. ความรู้ (Knowledge) ความรู้เกี่ยวกับการจำและการระลึกได้ในสิ่งจำเพาะ (specifics) และสิ่งที่เป็นสากล (universals) วิธี (method) และกระบวนการ (process) หรือรูปแบบ (pattern) โครงสร้าง (structure) หรือสภาพแวดล้อม

จุดมุ่งหมายของความรู้ เน้นกระบวนการทางจิตวิทยาของการจำเป็นส่วนใหญ่ซึ่งความรู้ยังจำแนกออกเป็น

1.1 ความรู้ในสิ่งจำเพาะ (Knowledge of specifics)

สิ่งดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการระลึกได้ในรายละเอียดปลีกย่อยของข่าวสาร ความรู้ดังกล่าวซึ่งอยู่ในระดับต่ำมากของนามธรรมอาจถือว่าเป็นองค์ประกอบที่ใช้สร้างรูปแบบของความรู้ที่มีซับซ้อนและนามธรรมมากกว่า

1.2 ความรู้เกี่ยวกับคำ (Knowledge of terminology)

สิ่งดังกล่าวรวมความรู้ของสัญลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับทั่วไปมากที่สุดหรือความรู้ของการอ้างอิงที่เหมาะสมมากที่สุดกับการใช้สัญลักษณ์ใดสัญลักษณ์หนึ่ง

1.3 ความรู้ในแนวทางและวิถีทางในการจัดการกระทำกับสิ่งจำเพาะ

(Knowledge of ways and mean of dealing with specifics) นี่คือนิยามของแนวทางการจัดระเบียบการศึกษา การพิจารณา และการวิพากษ์วิจารณ์สิ่งดังกล่าวรวมถึงวิธีการสืบสวนสอบสวน (inquiry) ผลที่ตามมาและมาตรฐานในการพิจารณาภายใต้สาขาใดสาขาหนึ่ง ความรู้ดังกล่าวเป็นความรู้นามธรรมระดับกลางซึ่งอยู่ระหว่างความรู้จำเพาะและความรู้สากล ซึ่งจำแนกย่อยออกได้ดังนี้

1.3.1 ความรู้เกี่ยวกับระเบียบประเพณี (Knowledge of conventions) เป็นความรู้เกี่ยวกับลักษณะวิธีการในการปฏิบัติ และเสนอแนวคิดและปรากฏการณ์ เพื่อวัตถุประสงค์ของการสื่อความหมายและความต้องการ (consistency) มีการนำเอาแบบอย่าง (style) การปฏิบัติ (practices) และรูปแบบ (forms) มาใช้

1.3.2 ความรู้ของแนวโน้มและผลที่ตามมา (Knowledge of trends and sequences) ซึ่งได้แก่ความรู้ของกระบวนการ ทิศทาง และการเคลื่อนไหวของปรากฏการณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเวลา

1.3.3 ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกและการจัดประเภท (Knowledge of classifications and categories) ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับชั้น ชุด ชนิด และการจัดสำหรับวิชา/สาขา วัตถุประสงค์หรือปัญหาใด ๆ

1.3.4 ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ (Knowledge of criteria) ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ได้แก่ การทดสอบหรือการตัดสินใจในข้อเท็จจริง หลักการและความประพฤติ

1.3.5 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ (Knowledge of methods) ความรู้เกี่ยวกับวิธีการในการสืบสวนสอบสวน เทคนิค และระเบียบแบบแผนที่ใช้ในวิชา/สาขาใด ๆ

1.4 ความรู้ที่เป็นสากลและที่เป็นนามธรรมในแต่ละสาขา (Knowledge of the universals and abstraction in a field) ความรู้ของแผนและรูปแบบที่สำคัญ ๆ ซึ่งใช้จัดระเบียบปรากฏการณ์ และแนวความคิด สิ่งเหล่านี้คือทฤษฎีและการสรุปที่ใช้ศึกษาปรากฏการณ์และการแก้ปัญหา เป็นระดับที่สูงสุดของนามธรรมและความซับซ้อน ซึ่งจำแนกย่อยได้ดังนี้

1.4.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักการและการสรุป (Knowledge of principles and generalizations) ได้แก่ นามธรรมที่มีคุณค่าในการอธิบาย พรรณา คาดคะเน หรือตัดสินในการกระทำที่เหมาะสมที่สุดหรือทิศทางที่จะกระทำตาม

1.4.2 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง (Knowledge of theories and structures) เป็นการก่อรูปที่เป็นนามธรรมที่สุด และใช้แสดงความสัมพันธ์ภายในและการจัดระเบียบของความจำเพาะ

2. ความเข้าใจ (Comprehension) ได้แก่ ประเภทของความเข้าใจ เช่น เอกัตบุคคคลสามารถใช้ประโยชน์ของวัสดุอุปกรณ์หรือแนวคิดที่สื่อความหมายซึ่งไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ ซึ่งจำแนกออกเป็น

2.1 การแปล (Translation) การแปลถอดสลับบนพื้นฐานของความถ่วงน้ำหนักคือเนื้อหาในหนังสืออุกรักรหาไว้ แต่รูปแบบการสื่อความหมายเปลี่ยนไป

2.2 การตีความ (Interpretation) การอธิบายหรือการสรุป การสื่อความหมายมันเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับใหม่ การจัดใหม่ หรือการทบทวนวัสดุอุปกรณ์

2.3 การประมาณค่าแนวโน้ม (Extrapolation) ระดับของแนวโน้มที่อยู่นอกเหนือข้อมูลที่ให้เพื่อกำหนดการแสดงนัยผลที่ตามมา ผล ผลกระทบ เป็นต้น โดยสอดคล้องกับสภาพที่พรรณนาในการสื่อความหมายดั้งเดิม

3. การนำไปใช้ (Application) การใช้นามธรรมซึ่งอาจเป็นหลักการทางเทคนิค แนวความคิดและทฤษฎีและสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรม

4. การวิเคราะห์ (Analysis) ได้แก่ การแตกการสื่อความหมายหรือตำราออกเป็นส่วนย่อยๆ ซึ่งลำดับแนวความคิดถูกระบุไว้อย่างชัดเจน และ/หรือความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดถูกทำให้ชัดเจน การสังเคราะห์สามารถจำแนกออกเป็น

4.1 การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Analysis of elements) หมายถึงการระบุส่วนประกอบที่รวมอยู่ในการสื่อความหมาย

4.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Analysis of relationships) การเชื่อมโยงและปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของการสื่อความหมาย

4.3 การวิเคราะห์การจัดระเบียบหลักการ (Analysis of organized principles)

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) การเอาองค์ประกอบและส่วนต่างๆ มารวมเข้าเป็นหนึ่งเดียว สิ่งดังกล่าวเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานกับชิ้นส่วน ส่วนต่างๆ องค์ประกอบ การจัดและการรวมสิ่งเหล่านี้เข้าด้วยกันเพื่อทำให้เป็นรูปแบบหรือโครงสร้างที่มองไม่เห็นชัดเจนหรือที่เคยสังเกตมาก่อน

6. การประเมิน (Evaluation) การพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของวัสดุอุปกรณ์และวิธีการสำหรับวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง การประเมินเกี่ยวข้องกับการตัดสินในด้านปริมาณและคุณภาพเกี่ยวกับระดับของเกณฑ์ที่วัสดุอุปกรณ์ทำได้ เกณฑ์อาจตัดสินโดยนักเรียนหรือครู

ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

มิติทางด้านจิตพิสัยประกอบด้วยพฤติกรรมและจุดมุ่งหมายที่มีค่าทางอารมณ์ ซึ่งประกอบด้วย ความชอบ ความไม่ชอบ เจตคติ ค่านิยม และความเชื่อ จิตพิสัยจำแนกออกเป็น

1. การรับ (Receiving) ในระดับนี้ นักเรียนเต็มใจที่จะทำกิจกรรมการเรียนการสอนตอบสนองต่อสิ่งเร้า

2. การตอบสนอง (Responding) เป็นขั้นตอนนอกเหนือจากการให้ความสนใจกับปรากฏการณ์ แต่เพียงอย่างเดียว แต่จะลงมือทำนอกเหนือจากการรับรู้

3. การสร้างค่านิยม (Valuing) พฤติกรรมในระดับนี้มีความคงเส้นคงวาและมั่นคงในการให้ได้มาซึ่งคุณลักษณะของความเชื่อถือ เจตคติ ส่วนประกอบของพฤติกรรมที่สำคัญกำหนดลักษณะโดยค่านิยมก็คือมันถูกจงใจไม่เพียงแต่ความต้องการในการเชื่อ แต่ด้วยข้อผูกพันของเอกัตบุคคลต่อค่านิยมที่รองรับอารมณ์ซึ่งเป็นตัวชี้แนะพฤติกรรม

4. การจัดระเบียบ (Organising) ในขณะที่ผู้เรียนสร้างค่านิยมขึ้นภายในอย่างต่อเนื่อง เขาจะเผชิญหน้ากับสถานการณ์กับคุณค่าหลายอย่าง ทำให้เกิดความจำเป็นต่อ 1) การจัดระเบียบ ค่านิยมให้เป็นระบบ

2) การกำหนดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของค่านิยม และ 3) การสร้างค่านิยมที่เด่นชัดและแพร่หลาย

5. การสร้างบุคลิกลักษณะโดยค่านิยมหรือปมค่านิยม (Characterization by value or value Complex) ในระบบนี้ของการพิจารณาภายใน ค่านิยมอยู่ในลำดับค่านิยมของเอกัตบุคลแล้ว มันถูกจัดเป็นระบบที่คงที่ภายในบางอย่าง ซึ่งควบคุมพฤติกรรมของเอกัตบุคล

ด้านปฏิบัติพิสัย (Psychomotor Domain)

1. การรับรู้ (Perception) นี่คือขั้นตอนแรกที่สำคัญในการปฏิบัติการเคลื่อนไหว มันเป็นกระบวนการในการรับรู้ในวัตถุ คุณสมบัติ หรือความสัมพันธ์โดยการใช้อวัยวะสัมผัส

2. การเตรียมพร้อม (Set) เป็นการปรับตัวของการเตรียมพร้อมสำหรับการกระทำชนิดใด ๆ บนประสบการณ์

3. การตอบสนองภายใต้การชี้แนะ (Guided response) นี่คือขั้นตอนแรกในการพัฒนาทักษะ การเน้นในที่นี้อยู่ที่ความสามารถซึ่งเป็นองค์ประกอบของทักษะที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การตอบสนองภายใต้การชี้แนะเป็นการกระทำของพฤติกรรมที่เปิดเผยของเอกัตบุคลภายใต้การชี้แนะของผู้สอนหรือตอบสนองต่อการประเมินตนเอง ซึ่งนักเรียนมีแม่แบบหรือเกณฑ์ในการพิจารณาการกระทำของตัวเอง

4. การกระทำเองโดยธรรมชาติ (Mechanism) ในระดับนี้ผู้เรียนได้รับความมั่นใจในระดับหนึ่งและระดับของความเชี่ยวชาญในการกระทำ การกระทำเป็นส่วนหนึ่งของการตอบสนองที่เป็นไปได้ต่อสิ่งเร้า

5. การมีทักษะขั้นสูง (Complex overt response) ในระดับนี้ เอกัตบุคลสามารถปฏิบัติสิ่งที่ซับซ้อน ทักษะได้เกิดขึ้นในระดับนี้ การกระทำสามารถทำได้ด้วยความราบเรียบและมีประสิทธิภาพ นั่นก็คือ ใช้เวลาและพลังงานน้อยที่สุด

6. การปรับตัว (Adaptation) ในระดับนี้กิจกรรมความเคลื่อนไหวจะเปลี่ยนไปเพื่อสนองความต้องการของสถานการณ์ที่เป็นปัญหาใหม่ๆ ที่ต้องใช้การตอบสนองทางกาย

7. การก่อให้เกิดใหม่ (Origination) ในขั้นนี้เกี่ยวข้องกับการสร้างความเคลื่อนไหวใหม่หรือแนวทางในการจัดการวัสดุอุปกรณ์อย่างคล่องแคล่ว โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ ความสามารถและทักษะที่ได้รับการพัฒนาในขอบข่ายของปฏิบัติพิสัย

สรุป

ครูทุกคนต้องมีแผนการสอน มันเป็นประโยชน์ไม่เฉพาะกับครูเท่านั้น แต่ยังเป็นประโยชน์ต่ออาจารย์ใหญ่ ศึกษานิเทศก์ และครูสอนแทนด้วย แผนการสอนเป็นพิมพ์เขียวของสิ่งที่ครูตั้งใจจะทำให้สำเร็จ มันประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา วัสดุ อุปกรณ์ ระเบียบ แบบแผน และแบบฝึกหัด ในการทำแผนการสอนให้ดีจำเป็นต้องมีความรู้ใน 1) เนื้อหาวิชา 2) เด็ก 3) วิธีการ 4) วัสดุอุปกรณ์ และ 5) จุดมุ่งหมาย

การอภิปรายในจุดมุ่งหมายทางการศึกษาเพิ่งเล็งไปยังระเบียบแบบแผนสำหรับการจำแนกและการจัดลำดับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน การจำแนกจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมในฐานะการจำแนกแผนเพื่อจัดระเบียบจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน มีการเสนอมิติทางพุทธิพิสัย จิตพิสัย และปฏิบัติพิสัย

จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมใช้เป็นผู้ใช้ในการตัดสินใจ 1) ระดับที่เหมาะสมของพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับผลลัพธ์ของการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ และ 2) ระดับของจุดมุ่งหมายสำหรับหน่วยการสอนที่สะท้อนระดับต่างๆ ของพฤติกรรม

หนังสืออ้างอิง

- Highest, Gilbert. **The Art of Teaching**. London : Methuen & Co.,Ltd., 1965.
- Hopkins, Thomas. **Integration Its Meaning and Application**. New York : Apple-ton-Century Crofts, Inc.
- Kinder, James S. **Using Audio-Visual Materials in Education**. New York : American Book Co., 1965.
- Neal, Charles D., et al. **The beginning Teacher at Work**. Minneapolis : Burgess Publishing Co., 1971.
- Ragan, William B. **Modern Elementary Curriculum**. New York : Holt, Rinehart & Winston, Inc., 1971.
- Risk, Thomas M. **Principles and Practice of Teaching in Secondary Schools**. 2nd. New York : American Book Co., 1947.
- Taylor, George. **The Teacher as Manager**. London : NCET, 1970.
- Walton, John. **Toward Better Teaching in Secondary Schools**. Boston : Allyn & Bacon, Inc., 1966.
- Wiles, Kimball. **Supervision for Better Schools**. New York : Prentice-Hall, 1971.
- Yoakam, Gerald A., and R.G. Simpson. **Modern Method and Techniques of Teaching**. New York : McMillan Co., 1949.